

RAPPORT 543

Archeologienota Tongeren, Schaapsweide

Bouw van een appartementencomplex Deel II: Programma van maatregelen

Pauwels D., Van de Staey I., Vanaenrode W. & Wesemael E.
December 2017

DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1. Gemotiveerd advies

1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Tot op heden kon enkel een vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek (2017K243) en een landschappelijk bodemonderzoek (2017K329) uitgevoerd worden. Deze hebben betrekking op het te ontwikkelen terrein, kadastraal gekend als de perceelnummers 375/T en 375/2a van Tongeren, 1ste afd., sie. D. De bouwaanvraag heeft betrekking op een ca. 11000 m² grote zone.

Op basis van het bureauonderzoek en het landschappelijk bodemonderzoek is het mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van archeologisch erfgoed, de waarde daarvan (kennispotentieel) en de omgang hiermee.

1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied

De gegevens verzameld in het bureauonderzoek laten tot op zekere hoogte toe een archeologische verwachting voor het projectgebied te formuleren. Deze verwachting is matig voor de Romeinse tijd en laag voor alle andere perioden.

De gaafheid van de natuurlijke bodem – een permanent natte en profiellose leembodem – van zowel het historisch als recent landgebruik was op basis van het bureauonderzoek echter niet gekend.

Tijdens het landschappelijk booronderzoek werd verspreid over het onderzoeksterrein een natte alluviale bodem en het ontbreken van een bodemprofielontwikkeling over het ganse terrein aangesneden. Dit in combinatie dat het terrein in het verleden deels werd vergraven en/of opgehoogd, maakt dat het potentieel op het aantreffen van sporen en/of vondsten van alle periodes als laag kan worden ingeschat.

1.3 Impact van de geplande bodemingrepen

Op basis van de omschrijving van de geplande bodemingrepen in *deel 1: Verslag van de resultaten, 1. Beschrijvend gedeelte, 1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen* kan de impact van deze bodemingrepen op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed bepaald worden.

In het projectgebied staat de bouw van drie appartementsblokken gepland. Deze worden door een ondergrondse parking met elkaar verbonden.

De meest ingrijpende bodemingrepen betreffen de plaatsing van damwanden voor de uitgraving van het ondergrondse niveau en de machinale uitgraving van het ondergrondse niveau (diepte -3,30 m onder het maaiveld), over een oppervlakte van ca. 3230 m².

Iets minder ingrijpend is de aanleg van 2 wadi's tot op een diepte van maximaal 1,48 m onder het nulpeil en over een totale oppervlakte van ca. 75 m².

De aanleg van nutsleidingen, waterputten, ZENO-putten e.d. variëren van smalle maar diepe lineaire ingrepen voor riolering, telecommunicatie, infiltratiebuizen etc. (50-180 cm breed, 50-300 cm diep) tot putten van enkele vierkante meter in oppervlakte en tot maximaal 300 cm diep (collectoren, regenwaterputten).

De impact van de omgevingsaanleg zal eerder minimaal zijn.

1.4 Conclusie

Op basis van de gegevens uit het bureauonderzoek en het landschappelijk booronderzoek blijkt het terrein zeer nat is. Daarnaast werd duidelijk dat een groot deel van het terrein in het verleden opgehoogd en vermoedelijk hierbij ook vergraven werd.

Op basis hiervan wordt voor het onderzoeksgebied geen vervolgonderzoek geadviseerd. De kans op kennisvermeerdering wordt als gering ingeschat. De uitvoer van een vervolgonderzoek is bijgevolg kosten-baten te duur.

De aannemer/uitvoerder van de werken is gehouden aan de meldingsplicht van archeologische vondsten. Deze melding van archeologische toevalsvondsten is wettelijk verplicht. De context zit vervat in artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. De vinder is verplicht om de vondst binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed en beschermt de vondst en haar vindplaats tot tien dagen na het vinden.

BIBLIOGRAFIE

CGP: Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2.0.

BAILLIEN D., *Tongeren en zijn straten door de eeuwen heen*, Tongeren, 1995.

BAILLIEN H., Het Leurenkwartier en de zuidelijke stadsverdediging van Tongeren, in *Het Oude Land van Loon*, 9, 1954a, 105-113.

BAILLIEN H., Sprokkelingen over Tongeren en omgeving: 9. De Jekerpoort, in *Het Oude Land van Loon*, 9, 1954b, 174.

BAILLIEN H., De molens van Sint-Jan te Tongeren, in *Limburg*, 55, 1976, 198-211.

BAILLIEN H., Tongeren. Van Romeinse civitas tot middeleeuwse stad, (*Maaslandse Monografieën*), Assen, 1979.

BINK M., Tongeren. Plinius-terrein. Archeologisch onderzoek van resten uit het laat-paleolithicum, de ijzertijd en de nieuwe tijd, (*BAAC-rapport 06.177*), 's-Hertogenbosch, 2007.

BORGERS K., M. STEENHOUDT & E. VAN DE VELDE, *Tweede en derde fase van het archeologisch onderzoek 'Anicius' aan de Elfde Novemberwal te Tongeren*, Rapportage, Leuven, 2009.

BORGERS K., M. STEENHOUDT, Tongeren: Vermeulenstraat 3, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN** (eds.), *Archeologische Kroniek van Limburg 2007, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 89, 2, 2010, 150-154.

BREUER J. & H. VAN DE WEERD, Les fouilles de Tongres en 1934 et 1935, in *L'Antiquité Classique*, 4, 1935, 489-496.

CLAASSEN A., Vondsten uit Tongeren, in *Limburg*, XXXVIII, 1, 1959, 291-296.

COUCHEZ K., *Daar waar het Romeins schoentje wringt*, Masterproef Archeologie UGent, 2016.

DEEBEN, J. & E. RENSINK (2005) Het Laat-Paleolithicum in Zuid-Nederland, In: **DEEBEN ET AL.** (eds.), *De steentijd van Nederland (Archeologie 11/12)*: 171-199.

DE GEYTER G., *Toelichtingen bij de geologische kaart van België. Vlaams Gewest. Kaartblad 34-Tongeren. 1:50.000*, Brussel, 2001.

DEVILLE T., K. BORGERS & S. HOUBRECHTS, *Luikersteenweg, Tongeren (gem. Tongeren). Archeologisch vooronderzoek door middel van boringen en proefsleuven*, (Condor Rapporten 10), Bilzen, 2009.

DE SCHAETZEN PH., Opgravingen op Broekberg te Tongeren in augustus 1936, in *De Postrijder*, 05-09-1936, 2.

DE SCHAETZEN G., Découvertes romaines à Tongres en 1937, in *L'Antiquité Classique*, 12, 1, 1943, 37-46.

DE WINTER N., Het archeologisch onderzoek op de hoek van de Pliniuswal en de Bilzersteenweg te Tongeren, (*Aron-Rapport 21*), Sint-Truiden, 2009.

DE WINTER N., ARON rapport 300 in voorbereiding, Tongeren, s.d.

ERVYNCK A., K. VANDEVORST & E. OOMEN, *De Onze Lieve Vrouw Basiliek van Tongeren. Een ontzettend lang verleden*, Leuven, 2014.

GEERTS R., Romeinen onder het schoolplein. Een archeologische opgraving op het schoolplein van de VIIO Humaniora te Tongeren, (*ADC rapport 3999*), Amersfoort, 2015.

GERITS J., *Historische steden in Limburg*, Gent, 1989.

GILISSEN J., Offelken, In *Tongerse Annalen*, 18, 3, 2004, 1-17.

GILISSEN J., *Kastelen, kerken en kapellen. Tongeren*, Tongeren, s.d.

HELSEN J., W. MOERMANS, P. SEVERIJNS & E. VANDEPLAS, *2000 jaar Tongeren. 15 vóór Chr. tot 1985*, Hasselt, 1988.

HUYBRIGTS F., L' hypocauste rue de St-Trond, à Tongres, in *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg*, XXII, 1904, 308-316.

JANSSEN G., Les enceintes de la ville de Tongres, in *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg*, VII, 1865, 25-56.

MARINIS T., *Urban Conservation Project in Hemelingenstraat, Tongeren*, Leuven, 2004.

MERTENS J., Korte bijdrage tot het Romeins stadsplan van Tongeren, in **BAUDOT M.P.** (ed.), *Miscellanea in honorem Josephi Remigii Mertens*, (*Acta Archaeologica Lovaniensia* 25), Leuven, 1986, 143-148.

NOUWEN R., *Tongeren. Een Romeinse stad in het land van Tungri*, Tongeren, 2012.

PACQUAY J., *Tongeren voorheen. Geschiedkundige schets*, Tongeren, 1934.

PAUWELS D., *Een archeologisch bureauonderzoek i.h.k.v. het Masterplan 'Picpussen' aan de Watertorenstraat te Tongeren*, 2017, ongepubliceerd.

RAEPSAET-CHARLIER M.-TH. & A. VANDERHOEVEN, Tongres au Bas-Empire romain, in Ferdière A. (ed.), *Capitales éphémères. Des capitales des cités perdent leur statut dans l'Antiquité tardive*, (*Revue Archéologique du Centre de la France*, Suppl. 25), Tours, 2004, 51-73.

REYGEL, P. ARON-rapport in voorbereiding, 2018, Tongeren.

REYGEL, P., Nota, Tongeren, Achttiende Oogstwal – Elfde Novemberwal. Bouw van een appartementencomplex met ondergrondse parking. ARON rapport 511, 2017, Tongeren.

SEVENANT M. e.a., *Ecodistricten: Ruimtelijk eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen, I-III*, Brussel, 2002.

S.N., I.A.P. Buitendienst Tongeren, ongepubliceerd jaarverslag 2000

STEENHOUDT M. & M. SMEETS, Het archeologisch vooronderzoek aan de Holle Helverik te Tongeren, (*Archeo-rapport* 238), Tienen, 2014.

ULRIX F., Het Romeins stadsplan van Tongeren, in *Het Oude Land van Loon*, 13, 1958, 263-272.

VANDERHOEVEN A. e.a., Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Hondstraat te Tongeren (prov. Limburg). Interimverslag 1989), in *Archeologie in Vlaanderen*, II, 1992, 65-88.

VANDERHOEVEN A., The earliest urbanisation in Northern Gaul: some implications of recent research in Tongres, in **ROYMANS N. (ED.)**, *From the sword to the plough. Three studies in the earliest romanisation of Northern Gaul*, (*Amsterdam Archaeological Studies*, 1), Amsterdam, 1996, 189-260.

VANDERHOEVEN A., Das vorflavische Tongeren: die früheste Entwicklung der Stadt anhand von Funden und Befunden, in **PRECHT G. (ED.)**, *Genese, Struktur und Entwicklung römischer Städte im 1. Jahrhundert n. Chr. in Nieder- und Obergermanien*, (*Xantener Berichte*, 9), Mainz, 2001, 157-176.

VANDERHOEVEN A., Tongres au Haut-Empire romain, in Hanoune R. (ed.) *Les villes romaines du Nord de la Gaule. Vingt ans de recherches nouvelles. Actes du XXVe colloque international de HALMA-IPEL UMR NR 8164*, (*Revue de Nord, Hors Série. Collection Art et Archéologie*, 10), 2007, 309-336.

- VANDERHOEVEN A.**, The Late Roman and early medieval urban topography of Tongeren, in **R. ANNAERT E.A.** (eds), *The very beginning of Europe? Cultural and Social Dimensions of Early-Medieval Migration and Colonisation (5th-8th century). Archaeology in Contemporary Europe Conference Brussels – May 17-19 2011*, Brussel, 2012, 135-146.
- VANDERHOEVEN A.**, The Late Roman Town of Tongeren in Germania Secunda, in N. Roymans e.a. (eds), *Social Dynamics in the Northwest Frontiers of the Late Roman Empire, (Amsterdam Archaeological Studies 26)*, Amsterdam, 2017, 127-178.
- VANDERHOEVEN A. E.A.**, Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Minderbroedersstraat te Tongeren (prov. Limburg), *Archeologie in Vlaanderen*, IV, 1994, 49-74.
- VANDERHOEVEN A. E.A.**, Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Sacramentstraat te Tongeren. Eindverslag 1993, *Relicta 11*, Brussel, 2014.
- VANDERHOEVEN A. & M. VANDERHOEVEN**, Confrontation in Archaeology: Aspects of Roman Military Presence in Tongeren, in **F. VERMEULEN, K. SAS & W. DHAEZE (EDS)**, *Archaeology in Confrontation. Aspects of Roman Military Presence in the Northwest, (Archaeological Reports Ghent University, 2)*, Gent, 2004, 143-154.
- VANDERHOEVEN A. & G. VYNCKIER**, Tongeren: 11de Novemberwal, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN (EDS)**, *Archeologische Kroniek van Limburg 1996, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 77, 1, 1998, 44-45.
- VANDERHOEVEN A. & G. VYNCKIER**, Tongeren: Vermeulenstraat 1, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN (EDS)**, *Archeologische Kroniek van Limburg 1996, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 88, 4, 2009, 374-378.
- VANDERHOEVEN A. & G. VYNCKIER**, Tongeren: Vermeulenstraat 2, in **CREEMERS G. & A. VANDERHOEVEN (EDS)**, *Archeologische Kroniek van Limburg 1996, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 89, 2, 2010, 147-150.
- VANLOOK, L.**, Mineralogische en granulometrische studie van zanden te Tongeren, Onuitgegeven bachelorproef geologie 2015-2016, Leuven, 2016.
- VANVINCKENROYE W.**, Het “Hypocaustum” in de Sint-Truiderstraat te Tongeren, in *Limburg*, 50, 1971, 193-203.
- VANVINCKENROYE W.**, Opgravingen te Tongeren 1963-1964 door het Provinciaal Gallo-Romeins Museum, (*Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren*, 8), Tongeren.
- VANVINCKENROYE W.**, *Tongeren. Romeinse stad*, Tielt, 1985.
- VANVINCKENROYE W.**, Some reflections on Tongeren (prov. Limburg) in the Augustan era, in **M. LODEWIJCKX (ED.)**, *Archaeological and Historical Aspects of West-European Societies. Album Amicorum André Van Doorselaer, (Acta Archaeologica Lovaniensia, Monographiae 8)*, Leuven, 1995, 109-121.
- VELDMAN H. E.A. (RED.)**, Aan de rand van de Romeinse stad Atuatuca Tungrorum. Een archeologische opgraving aan de Beukenbergweg in Tongeren, (*ADC Monografie 16/ADC rapport 3600*), Amersfoort, 2014.
- VERHELST K.**, *Archeologisch onderzoek Tongeren-Industriezone Oost*, 2006-2007, ongepubl. rapport.
- VERHOEVEN, M., G.R. ELLENKAMP & D.M.G. KEIJERS** (2010), Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren. Deelrapport II: Landschap en archeologie, *RAAP-rapport 1951*, 87, 101.
- VYNCKIER G.**, *Verslag controle en registratie van een terrein aan de Watertorenstraat te Tongeren*, ongepubliceerd, 2008.
- WYNS S.**, Tongeren, de oude busstelplaats fase 1. Een Definitief Archeologisch Onderzoek, (*Vlaams Archeologisch rapport 2/ADC Rapport 1293*), Amersfoort, 2010.
- VERSTRAELEN A.**, *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 34-Tongeren*, Leuven, 2000.
- VAN RANST E. EN SYS C.** (2000) *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Gent.

Websites:

dov.vlaanderen.be

klip.agiv.be

<http://cai.onroenderfgoed.be>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1024695¶m=inhoud&ref=search>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023317¶m=inhoud&ref=search>

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/thesaurus>

https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/content/images/Code_van_Goede_Praktijk.pdf

https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/projects/downloads/Begrippenlijst_feb2013.pdf

https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

www.cartesius.be

www.geopunt.be

www.onroenderfgoed.be/assets/files/content/downloads/140915_LV_RWO_Brochure_regelgeving.pdf

